

Oedipul - complexul nodal al nevrozelor în psihanaliză

În numărul trei al revistei de psihanaliză OMEN, la pagina care ilustrează o reclamă la apariția cărții de față, putem citi următoarele precizări incitante: “Psihanaliză și astrologie” este cartea “care explică pentru prima oară, apelînd la serviciile psihanalizei, care este motivația inconștientă a atracției lui Jung pentru astrologie. Ce legătură poate exista între psihologia profunzimilor și astrologie? Dar între astrologie și complexul lui Oedip? Citește și vei afla...”.

Într-adevăr, ideea că între dragostea lui Jung pentru astrologie și complexul lui Oedip ar exista o legătură pare la prima vedere de neconceput. Dar numai pentru cei care nu cunosc psihanaliza și afirmațiile ei consecutive experiențelor din cîmpul afecțiunilor nevrotice dar și al vieții normale, afirmații care, adeseori, au provocat reacțiile ostile ale oamenilor de cultură din cele mai diverse domenii de activitate¹. Printre aceste afirmații se numără și cea care arată cum anumite conflicte psihice ale personalității

---

¹ Nu numai medicii (psihiatri, psihologi, psihoterapeuți) s-au arătat nemulțumiți de afirmațiile psihanalizei. Scriitorii, criticii literari, istoricii ai religiilor, antropologi, etc., s-au pronunțat nu o dată împotriva psihanalizei pe măsură ce aceasta își făcea simțită prezența în domeniile lor de activitate, într-o manieră considerată ilicită.

umane² se pot regăsi schematic în judecăți, raționamente, convingeri, și atitudini intelectuale³. Opțiunile noastre culturale și spirituale se resimt și ele din contaminarea psihică.

Aș vrea să exemplific această opinie. Din nefericire, exemplele nu sînt ușor de dat și cu atît mai puțin ușor de înțeles dacă vrem să ne limităm la cîteva lămuriri preliminare⁴.

De aceea ne-am limitat aici la exemplul care face și obiectul acestei introduceri, care reprezintă o abordare cu ajutorul metodei psihanalitice a pasiunii lui Jung pentru astrologie. Această abordare vrea să dovedească, cum am sugerat deja, că Jung a fost atras de astrologie într-un moment dificil al existenței sale psihice, mai precis în perioada detașării sale intelectuale și amicale de Freud, pentru a se apăra de sentimentul de vinovăție care constelase pe fundalul ostilității sale față de Freud. Această ostilitate, care rezultă clar din epistolele lui Jung din vremea rupturii de Freud, dar și din visele sale parțial interpretate chiar de Freud, ține de complexul paternal negativ, unul din versanții complexului lui Oedip, care este complexul nodal al nevrozelor descoperit de psihanaliză.

De fapt, ca să fim mai preciși, existența complexului lui Oedip în structura psihicului individului uman a fost descoperită de Freud. Această uimitoare descoperire a fost făcută la 15 octombrie 1897, într-un moment nu mai puțin semnificativ: aniversarea

---

² Este vorba de conflictele studiate de psihanaliză care opun instanțele principale ale aparatului psihic: conștient-inconștient.

³ Această transpunere în operațiile intelectuale are drept scop dezamorsarea conflictelor, cumva soluționarea lor. V. cap. "Mecanismele defensive ale eului".

⁴ Am încercat să dezvolt această temă în introducerea mea la cartea "Psihanaliza fenomenelor oculte" de Sigmund Freud, AROPA, București, 1998. Acolo am arătat cum angoasa morții este dominată intelectual de Freud, atunci cînd el concepe o teorie explicativă a fenomenelor oculte, în special a transmiterii telepatice a gândurilor, care permite sugerarea unei existențe postume.

morții lui Jacob Freud - tatăl lui Freud - survenită cu un an mai înainte. În 1895 Freud publicase deja, împreună cu Breuer, *Studiile asupra isteriei*; în aceeași perioadă el se angajase și într-o auto-analiză riguroasă, care va deveni modelul tipic de analiză ce va influența practica psihanalitică de mai târziu, din care nu putea lipsi interpretarea viselor. De notat este și faptul că tot în 1895 Freud situa și descoperirea epocală a semnificației și funcției viselor, în urma interpretării celebrului vis al “injecției Irmei”⁵.

În acest context de efervescentă intelectuală, în scrisoarea din 1897 adresată lui W. Fliess⁶, Freud nota următoarele: “Este un bun exercițiu acela de a fi cât se poate de sincer cu tine însuși. Nu mi-a venit în minte decât o singură idee care să aibă o valoare generală. Am aflat în mine, ca de altfel pretutindeni, sentimente de dragoste față de mama mea și de gelozie față de tatăl meu, sentimente care sînt, cred, comune tuturor copiilor mici, chiar și atunci cînd apariția lor nu este atît de precoce ca la copii pe care i-au transformat în isterici...[subl. n. J. C.] Dacă așa stau lucrurile, înțelegem, în pofida tuturor obiecțiilor raționale care ne determină să respingem ipoteza unei fatalități inexorabile, efectul zguduitor al Oedipului rege. Înțelegem de asemenea de ce dramele de destin ale epocilor următoare au fost eșecuri. Sentimentele noastre se revoltă împotriva unui destin individual arbitrar...”

Caracterul universal al sentimentelor oedipiene⁷ explică

---

⁵ V. S. Freud, “Interpretarea viselor”, ed. Științifică, București, 1993.

⁶ Prietenia lui Freud cu Wilhelm Fliess (1858-1928), oto-rino-laringolog berlinez, a dat naștere la comentarii mai mult sau mai puțin savante, mai mult sau mai puțin pretențioase, care încercau să lămurească natura relației dintre cei doi, mai precis calitatea împrumuturilor științifice, influența mutuală în constituirea operei personale, etc. Cert este însă faptul că numele lui W. Fliess este indiscutabil legat de “nașterea psihanalizei”, deoarece el a fost, prin confesiunile epistolare ale lui Freud, martorul și criticul genezei ideilor fundamentale ale corpusului psihanalitic. Ruptura celor doi capătă astfel semnificația unei “rupturi tipice” pentru Freud, cu atît mai mult cu cît el va reveni adeseori – anxios - asupra ei, în momentele de cumpănă a amicițiilor sale.

⁷ Universalitatea oedipului a fost disputată la toate nivelurile interesului

succesul la publicul dintotdeauna și de pretutindeni al tragediei regelui Oedip. “Legenda grecească – continuă Freud – s-a bazat pe o compulsie pe care fiecare o poate recunoaște fiindcă îi găsește urmele în sine însuși. Fiecare spectator a fost cândva un Oedip în față, în imaginație, și este cuprins de oroare în față perspectivei împlinirii visului său, reprezentat ca real pe scenă, iar oroarea sa măsoară refularea care separă starea sa infantilă de starea sa prezentă”.

După opinia lui Freud tot Oedipul poate fi găsit și la rădăcina tragediei lui Hamlet. “Nu mă gândesc neapărat la intențiile

---

intelectual. Ea a antrenat savanți din domeniul istoriei religiilor, etnologi și antropologi, psihanaliști, etc. Miza bătăliei era mare: dacă se dovedea că oedipul nu este numai o afacere evreiască, sau numai o particularitate a burgheziei vieneze inhibitate sexual de la sfârșitul secolului trecut, dacă el nu era dictat de presiunile moralei victoriene și nici o caracteristică a omului modern, într-un cuvânt dacă oedipul era universal prezent în inconștientul oamenilor, atunci psihanaliza și descoperirile ei revoluționare deveneau viabile, și trebuiau acceptate pretutindeni fără nici o excepție. Desigur că nu se dorea acest lucru. Unul din motivele rezistențelor la psihanaliză îl constituia tocmai ideea că sexualitatea primitivă (infantilă) refulată ar fi stat la originea nevrozelor. De la acest nivel specializat de refuz, rezistențele s-au deplasat și în domeniul culturii atunci când i s-a reproșat psihanalizei faptul că acordă refulării vieții sexuale o importanță covârșitoare în structurarea civilizației. Ceea ce indigna era, desigur, “pansexualismul freudian”.

Dar poate că cea mai interesantă formă de rezistență la psihanaliză, și cea mai semnificativă, este cea afirmată de Mircea Eliade pe vremea când slujea ideilor naționaliste promovate de profesorul Nae Ionescu. Psihanaliza suferea, după opinia cărturarului român, de defectele mentalității masonice: 1. ea afirma că a găsit explicația tuturor fenomenelor sociale, culturale și religioase în sexualitate, adică redusese totul la un singur principiu explicativ; 2. Ea pretindea că poate pune la îndemâna tuturor oamenilor aceste cunoștințe într-o manieră facilă, profană, în schimbul citirii câtorva opusculi mai degrabă frivole.

Chiar dacă M. Eliade, ulterior, ajuns în Occident, și pus la curent cu valoarea practică a psihanalizei care triumfa în conștiința modernității, și-a îndulcit tonul critic la adresa psihanalizei, el va reveni când și când cu un aer ofensat pentru a dinamita amestecul psihanalizei în interpretarea fenomenelor religioase, amestec ilicit după opinia sa, ba chiar inept!

conștiente ale lui Shakespeare; mai degrabă este de presupus că el a fost împins să scrie în urma unui eveniment real, pentru că propriul său inconștient îl înțelesese pe cel al eroului său. Altminteri cum am putea înțelege această frază a istericului Hamlet: «Și iată cum conștiința face din noi niște lași», cum să înțelegem ezitarea sa de a-și răzbuna tatăl prin uciderea unchiului său, în timp ce nu ezită o secundă să-l ucidă pe Lăerte? Cum altfel am putea explica acestea decât prin angoasa pe care o provoca în el amintirea obscură că își va fi imaginat aceeași fărădelege [ca și unchiul său], împotriva tatălui, datorită iubirii pe care i-o purta mamei sale?»⁸

Intuiția complexului lui Oedip i s-a prezentat lui Freud cu puțin înaintea abandonării teoriei *traumei* sexuale infantile sau altfel spus a *teoriei seducției*, care trebuia să explice inițial etiologia isteriei. Visul, așa cum observă O. Mannoni⁹, nu a fost însă interpretat cum se cuvine. Freud l-a consemnat în treacăt, parcă temându-se de consecințele interpretării lui serioase revelând, în opinia aceluiași Mannoni, dorințe incestuoase.

“Am visat recent – scria Freud – sentimente mai mult decât tandre pentru Mathilda [fiica sa], însă ea purta prenumele de Hella, și apoi am văzut cuvântul “Hella” trasat cu caractere groase. Explicație: o nepoată americană care ne-a trimis fotografia ei poartă acest nume... Mathilda s-ar fi putut numi și ea Hella, deoarece a vărsat o grămadă de lacrimi cu ocazia înfrîngerilor grecești... Visul arată de bună seamă realizarea dorinței mele, aceea de a constata că tatăl este promotorul nevrozei...”¹⁰

Ideea ar fi că înclinația lui Freud de a accepta că visul său satisface dorința sa de a-și vedea confirmată teoria seducției, ar ascunde de fapt o înclinație incestuoasă față de fiica sa Mathilda. Din nefericire nici această interpretare, furnizată de O. Mannoni,

---

⁸ Citatele din scrisoarea lui Freud tratînd complexul lui Oedip provin din lucrarea “Naissance de la psychanalyse”, tr. franc., 1956, cit. de Octave Mannoni, “Freud”, Seuil, 1968.

⁹ Octave Mannoni, op. cit., capitolul despre complexul lui Oedip, p. 59 și urm., oferă o perspectivă completă asupra acestei probleme.

¹⁰ “Naissance de la psychanalyse”, op. cit.

nu ne mulțumește pînă la capăt. Ea nu explică, de pildă, de ce Mathilda purta prenumele de “Hella”, care era totodată numele nepoatei din America...

În orice caz noi am reprodus acest vis cu o singură intenție: aceea de a familiariza cumva cititorul cu funcția și semnificația viselor cu conținut oedipian. De altfel vom mai întâlni vise de natură oedipiană pe care vom încerca să le analizăm noi înșine...

--

Extras din Psihanaliză și astrologie - C.G. Jung, AROPA, 1999.

--

Copyright 1999-2008, AROPA. Toate drepturile rezervate.

Contact: aropa@freudfile.org.